

نگاهی به زندگی و مبارزات شیخ ابراهیم زکزاکی

«امام آفریقا»، امروز در تهران

گزارش

دبیرکل جنبش اسلامی نیجریه که حالا در آستانه دومین خروجش از این کشور و سفرش به ایران، رسانه‌ها با عنوان «امام آفریقا» از او استقبال کرده‌اند، روحانی مبارزی است که سال‌های متعددی از عمر مبارزاتی خود را در زندان و حصرخانگی به سر برده است. رهبر شیعیان نیجریه قرار است صبح امروز وارد فرودگاه امام خمینی (ره) تهران شود.

شیخ ابراهیم بن یعقوب بن علی بن تاج‌الدین بن حسین زکزاکی در پانزدهم شعبان ۱۳۷۲ ه.ق (۱۳۳۲ شمسی) در شهر زاریا در یک خانواده مذهبی اهل سنت متولد شد. نیای او که از مورثانی به نیجریه هجرت کرده بود، از نوادگان اهل بیت علیهم‌السلام به شمار می‌آمد و از فقهای عصر و زمانه خود و از مبارزان با استعمار در آفریقا بود.

دانشجوی اقتصاد با روحیه ضداستعماری

ابراهیم یعقوب زکزاکی رهبر ۷۰ ساله شیعیان نیجریه با این پیشینه ضداستعماری خانوادگی در حوزه‌های علمیه شهر کانو در قلب نیجریه آموزش‌های اولیه اسلامی-قرآنی خود را دید و سال ۱۳۵۷ هجری شمسی در ۲۶ سالگی از رشته اقتصاد دانشگاه «احمدو بلو» زاریا فارغ‌التحصیل شد. در همان سال‌ها بود که او ابتدا به عضویت در اتحادیه دانشجویان مسلمان درآمد و

سپس به دبیرگری آن برگزیده شد. در همان سال‌ها وقتی یکی از استادان دانشگاه احمدو بلو برای تدریس به دانشگاه کمبریج منتقل شد، از زکزاکی برای سخنرانی برای دانشجویان و اساتید کمبریج در مورد آفریقا و راه نجات آن از دست استعمار و استعمار دعوت کرد؛ سخنرانی که نه تنها با استقبال دانشجویان مواجه شد که زمینه آشنایی زکزاکی با مسعود شجره، رئیس وقت حقوق بشر اسلامی انگلستان شد که دانشجوی کمبریج بود و به واسطه او آشنایی زکزاکی با رهبر و بنیانگذار انقلاب اسلامی را فراهم کرد.

دیدار با امام (ره) و تشریف به تشیع

چنین شد که او در بوجوه مبارزات انقلابی مردم ایران در سفری به نوفل‌لوشاتو با امام خمینی (ره) دیدار کرد و در همان دیدار از اهل سنت و پیرو فقه مالکی به مذهب تشیع دوازده امامی تشریف یافت. یک سال پس از پیروزی انقلاب هم او به همراه ۳۰ تن از اعضای انجمن دانشجویان مسلمان نیجریه برای دیدار مجدد با امام به ایران آمد. او خود درباره آن دیدار گفته است: «این افتخار را پیدا کردم تا در نخستین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی به ایران سفر و در جشن‌های پیروزی انقلاب شرکت کنم. امام یک قرآن به من هدیه دادند و گفتند، بروید و با این قرآن مردم نیجریه را به اسلام دعوت کنید.»

روز به حوزه علمیه

همین دیدار و تغییر مذهب دلپای شد تا زکزاکی پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، برای تحصیل علوم دینی راهی حوزه علمیه قم شود و در عین حال تحت تأثیر آرمان‌های آزادی خواهانه و استقلال جویانه انقلاب اندیشه برای بنیان گذاشتن یک جنبش اسلامی در کشور نیجریه مصمم شود. چه اینکه نیجریه به عنوان کشوری که به مدت ۶۰ سال تحت استعمار بریتانیا قرار داشت و از زمان بازیابی استقلال خود در ۱۹۶۰ میلادی و تأسیس جمهوری نیجریه در ۱۹۶۳ در دوره‌های مختلف گرفتار حکومت‌های نظامی و رؤسای جمهور فاسدی بود که حقوق مردم این کشور را به نحو گسترده‌ای نقض می‌کردند؛ وضعیتی که حتی پس از برگزاری نخستین انتخابات آزاد در این کشور در سال ۱۹۹۹ چندان تغییری نکرد.

بنیانگذاری یک جنبش خدمتگزار

زکزاکی پس از بازگشت از ایران «جنبش اسلامی نیجریه» را با اولویت قرار دادن کارپوشه خدمتگزاری و محرومیت‌زدایی راه‌اندازی کرد. بر همین اساس مؤسسه الشهدا با هدف رسیدگی به فرزندان شهدا و یتیمان، خیریه الزهرا با هدف ارائه خدمات اجتماعی و عمرانی و مرکزی با هدف ارائه خدمات درمانی و آموزشی از جمله مؤسسه‌ای بود که این عضو مجمع جهانی اهل بیت بنیان نهاد و تأسیس کرد. شیخ زکزاکی همچنین در قالب این جنبش حدود ۳۰۰ مدرسه اسلامی در نیجریه و کشورهای همسایه تأسیس کرد. اقداماتی که از اعتقاد این رهبر شیعه به

آگاهی بخشی به عنوان مبنای تغییر در وضعیت مردم کشورش حکایت داشت. **میلیون‌ها شیعه در نیجریه** به این ترتیب فعالیت تبلیغی زکزاکی که همزمان با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران با جذب ده‌ها نفر آغاز شده بود و بعد از ده سال، به صد هزار نفر رسید، تا جایی پیش رفت که در نیجریه‌ای که جمعیت مسیحیان با ۴۶ درصد اکثریت نسبی داشت و مسلمانان آن نیز بیشتر پیرو فرقه تسنن بودند، ۱۵ میلیون نفر به مذهب شیعه مشرف شدند.

تأکید شیخ بر مشارکت زنان در جنبش

طرفداران شیخ زکزاکی در «حرکت اسلامی نیجریه» حالا در حدود ۲۰ میلیون نفر جمعیت دارند و حتی بسیاری از مسیحیان نیجریه در زمره طرفدارانش قرار دارند. شیخ بویژه بر اهمیت مشارکت زنان در این جنبش تأکید کرده است؛ امری که در جامعه نیجریه برای زنان مرسوم نبود و نشان اجازه فعالیت در امور مذهبی را نداشتند. این جنبش همچنین دارای پخواننده‌ترین روزنامه نیجریه یعنی المیزان به زبان هوساست. اعضای این جنبش در راهپیمایی‌هایی به مناسبت روزهای عاشورا و اربعین و نیز در راهپیمایی روز قدس شرکت دارند و از ایجاد اسلامی از جمله در میلاد حضرت زهرا(السلامت‌الله‌علیها) به خانواده زندانیان نیازمند سر می‌زنند و با کمک‌های جمع‌آوری شده از افراد خیر، زمینه آزادی بعضی از آنان را فراهم می‌سازند.

ساله

ابراهیم یعقوب زکزاکی رهبر ۷۰ ساله شیعیان نیجریه با این پیشینه ضداستعماری خانوادگی در حوزه‌های علمیه شهر کانو در قلب نیجریه آموزش‌های اولیه اسلامی-قرآنی خود را دید و سال ۱۳۵۷ هجری شمسی در ۲۶ سالگی از رشته اقتصاد دانشگاه «احمدو بلو» زاریا فارغ‌التحصیل شد.

مبارزه و زندان برای تحقق حکومت اسلامی

شیخ زکزاکی از آغاز فعالیت جنبشی خود حتی از زمانی که به عنوان دانشجوی هوادارانش برای ترور او در سراسر دانشگاه حضور داشت، در عداد دانشجویانی بود که خواستار بازبینی قانون اساسی نیجریه و لحاظ شدن قوانین شرع در آن بودند؛ خواستی که به نحوی حرکت به سمت آرمان تحقق حکومت اسلامی محسوب می‌شد. با این حال به محض توسعه فعالیت سیاسی او از بعد دانشجویی به یک جنبش رو به فراگیری، مواجهه حکومت نیجریه با او آغاز شد؛ حکومتی که در همان سال‌های نخستین جنبش بارها زکزاکی را به اتهام اخلاص در نظم عمومی زندانی کرد. به این ترتیب زکزاکی در همه حکومت‌های نیجریه از اوباسناجو، شاجری و بوهاری گرفته تا بابانگیدا و آباچا سردی دیوارهای زندان را تجربه کرد.

۹ سال حبس در ۹ زندان مختلف

چنان‌که او طی ۹ سال در ۹ زندان مختلف نیجریه حبس شد؛ از جمله در اواخر تابستان سال ۲۰۰۹ میلادی که حکومت زینرال آباچا، زکزاکی را زندانی و مرکز اسلامی و محل سکونتش را در زاریا خراب کرد. او از سال ۲۰۱۵ (آذر ۹۴) نیز توسط بوهاری رئیس جمهور وقت نیجریه در حصر

«زینت‌الدین ابراهیم» همسر شیخ زکزاکی است که در تمام سال‌های مبارزه و زندان با به پای رهبر شیعیان نیجریه ایستاده است. او که قبلاً خبرنگار و نویسنده مطبوعات بود، پس از ازدواج با شیخ زکزاکی، به یک عنصر شیعه، انقلابی، فعال و مجاهد تبدیل شد.

۵۰ ترکش در بدنش به جا ماند که هنوز خارج نشده‌اند. **از بازداشت غیرقانونی تا حکم آزادی بی اجرا**

پس از ماجرای حمله به حسینیه و بازداشت غیرقانونی، شیخ همسرش نزدیک به سه سال در جای نامشخصی تحت بازداشت بودند. این بازداشت غیرقانونی سبب شد که طرفداران زکزاکی با اجتماع در برابر ساختمان‌های دولتی خواستار آزادی و فراهم آمدن شرایط درمان او شوند. دیوان عالی نیجریه هم با صدور حکم آزادی فوری شیخ موافقت کرد اما اجرای این حکم آزادی حدود ۶ سال به طول انجامید. این حکم زمانی اجرا شد که دادگاه عالی ایالتی «کادونا» در نیجریه نیز با صدور حکمی دبیرکل جنبش اسلامی این کشور و همسر وی را از تمام موارد اتهامی تبرئه و حکم آزادی آنها را صادر کرد. سفر امروز شیخ زکزاکی به ایران، دومین خروج او از نیجریه طی نزدیک به یک‌دهه اخیر است. او که به دلیل وجود ترکش‌های متعدد در بدنش دچار مسمومیت ممتد به کادومیوم سرب شده، چهار سال پیش در ازای تجمعات و اعتراضات متعدد مردمی برای درمان او به همراه مأموران امنیتی به هند سفر کرد اما مداخله مأموران امنیتی در روند درمان سبب شد او هند را بدون دریافت هیچ‌گونه درمان پزشکی ترک کند.

شیخ بویژه بر اهمیت مشارکت زنان در این جنبش تأکید کرده است؛ امری که در جامعه نیجریه برای زنان مرسوم نبود و نشان اجازه فعالیت در امور مذهبی را نداشتند. این جنبش همچنین دارای پخواننده‌ترین روزنامه نیجریه یعنی المیزان به زبان هوساست.

مشی او اتحاد و مهرورزی است

هیچ کسی در نیجریه همانند شیخ ابراهیم زکزاکی زندان نرفته است. این تاوانی است که او در دفاع از آرمان‌های صلح طلبانه‌اش بر پایه مفاهیم اسلامی، نقد فساد سازمان یافته، زیرساخت‌های ضعیف و وضعیت رفاه اجتماعی کشور نیجریه پرداخته است. او پایه‌گذار جنبشی شد که نیجره از یک حرکت دانشجویی در فضایی کوچک آغاز شد اما بعدها به سراسر نیجریه تسری پیدا کرد و فراتر از آن مرزهای کشورش را هم درنوردید. آنچه او را به روحانی محبوب میلیون‌ها مسلمان تبدیل کرد، مشی روادارانه‌اش در ایجاد وحدت و همدلی میان مذاهب مختلف بود که در مساجد و نشست‌های هم‌اندیشی گرد هم می‌آمدند، شنوای توصیف او از اسلام واقعی می‌شدند و آیین مذهبی خود را دور از تنش‌ها و نزاع‌های تحمیلی بجا می‌آوردند. شیخ توصیه کرده است که شیعیان، برای خودشان مسجد جداگانه نسازند، در مساجد اهل تسنن و پشت سر آنان نماز بخوانند و با اهل تسنن ازدواج کنند و به این ترتیب اجازه دهند هیچ‌گونه جدایی بین شیعه و سنی شکل بگیرد؛ امری که مانع دیگرانگاشته شدن مسلمانان غیر شیعه می‌شود. او خود همچون امام خمینی (ره) بنیانگذار انقلاب اسلامی با نگرشی فرامذهبی و با هدف بی‌انگیزگی توسط دشمنان با ارسال دعوتنامه به مسیحیان و مسلمانان، هفته وحدت را در نیجریه بنا نهاد، نماز جماعت را در مساجد اهل سنت بجا آورد و در اغلب مراسم آنها حضور یافت.

این رواداری فقط شامل حال مسلمانان نبود. رویکرد شیخ زکزاکی به پیروان دیگر ادیان الهی هم سبب جذب و نزدیکی بسیاری از علما و نهادهای مذهبی مسیحی به او شد تا جایی که بسیاری از روحانیان مسیحی در برخی مراسم جنبش اسلامی، از جمله روز قدس و عاشورا حضور می‌یافتند. شیخ با برگزاری نشست‌های پرسش و پاسخ اعتقادی و سخنرانی‌های پرسشور انقلابی با ادبیاتی مهرورزانه و بیانی فصیح و کلامی دلنشین به افق اندیشه‌ها می‌رسید و سررشته افکار را با موعظه‌های حسنه با یکدیگر آشتی می‌داد. سخنرانی و راهپیمایی‌های افشاگرانه‌اش در

آنچه او را به روحانی محبوب میلیون‌ها مسلمان تبدیل کرد، مشی روادارانه‌اش در ایجاد وحدت و همدلی میان مذاهب مختلف بود که در مساجد و نشست‌های هم‌اندیشی گرد هم می‌آمدند.

در کربلا پیوستند. آنها هم مخالف ظلم و هم زکزاکی در کشورمان اما در سال‌های ۹۷ و ۹۸ و در واکنش به عدم آزادی شیخ علیرغم بیماری و باوجود حکم دادگاه عالی نیجریه اوج گرفت. تجمعاتی که حتی معترض ضعیف عملکرد مسئولان وقت وزارت امورخارجه در پیگیری وضعیت شیخ زکزاکی بودند و با سر دادن شعارهایی همچون «دیده‌امی شیخ ضعیف، قاتل شیخ شریف» و «خمینی آفریقا آزاد باید گردد» خواستار آزادی هر چه سریع‌تر او بودند. گستردگی حمایت‌های جهانی از روحانی‌ای که جز مبارزه مدنی و حمایت از مردم مظلوم اتهام دیگری نداشت عاقبت در تیرماه سال ۱۴۰۰ محقق شد.

شیخ مدتی پس از آزادی در مصاحبه با تلویزیون «پرس‌تی‌وی» با بیان اینکه «ما خواستار عدالت و مبارزه با ظلم هستیم؛ برای همه بشریت؛ حتی برای کسانی که هیچ دینی ندارند؛ برای همه عدالت می‌خواهیم» گفت: همین باعث شده است تا تعداد زیادی از مردم به ما بپیوندند.

تجمعات مردمی و دانشجویی برای آزادی شیخ زکزاکی در کشورمان اما در سال‌های ۹۷ و ۹۸ و در واکنش به عدم آزادی شیخ علیرغم بیماری و باوجود حکم دادگاه عالی نیجریه اوج گرفت. تجمعاتی که حتی معترض ضعیف عملکرد مسئولان وقت وزارت امورخارجه در پیگیری وضعیت شیخ زکزاکی بودند و با سر دادن شعارهایی همچون «دیده‌امی شیخ ضعیف، قاتل شیخ شریف» و «خمینی آفریقا آزاد باید گردد» خواستار آزادی هر چه سریع‌تر او بودند. گستردگی حمایت‌های جهانی از روحانی‌ای که جز مبارزه مدنی و حمایت از مردم مظلوم اتهام دیگری نداشت عاقبت در تیرماه سال ۱۴۰۰ محقق شد.

شیخ مدتی پس از آزادی در مصاحبه با تلویزیون «پرس‌تی‌وی» با بیان اینکه «ما خواستار عدالت و مبارزه با ظلم هستیم؛ برای همه بشریت؛ حتی برای کسانی که هیچ دینی ندارند؛ برای همه عدالت می‌خواهیم» گفت: همین باعث شده است تا تعداد زیادی از مردم به ما بپیوندند.

بسیاری از مسیحیان در اربعین به راهپیمایی‌ها

تجمعات مردمی و دانشجویی برای آزادی شیخ زکزاکی در کشورمان اما در سال‌های ۹۷ و ۹۸ و در واکنش به عدم آزادی شیخ علیرغم بیماری و باوجود حکم دادگاه عالی نیجریه اوج گرفت. تجمعاتی که حتی معترض ضعیف عملکرد مسئولان وقت وزارت امورخارجه در پیگیری وضعیت شیخ زکزاکی بودند